

Οι τέσσερεις Λόγοι στην Κοινωνιολογία

Κοινωνικός δεσμός και δικαιωμένη (νομιμοποιημένη) κυριαρχία στον Max Weber

Δεν είναι χωρίς ενδιαφέρον το να τοποθετήσει κανείς το θεωρητικό έργο του M. Weber αναφορικά με τη θεωρία του σημείου/σημαίνοντος και του υποκειμένου. Ο Weber σχημάτισε την θεωρητική του θέση διαφοροποιώντας την διπλά, από τη μια από τις θέσεις των «αντικειμενιστών» (ψυχολόγοι, οικονομολόγοι, στατιστικοί) και από την άλλη από τις θέσεις των «υποκειμενιστών» (ιστορικών) της εποχής του. Η διατύπωση της δικής του σκέψης είναι σε μεγάλο βαθμό προσανατολισμένη προς την νεοκαντιανή παράδοση, αλλά ο Weber είχε συγχρόνως στενές επαφές και με τους διανοούμενους κύκλους της Βιέννης (κύκλος της Βιέννης και οριακοί οικονομολόγοι).

Ο Weber παίρνει ως σημείο εκκίνησης της κοινωνιολογίας την δράση του υποκειμένου και τον προσανατολισμό του προς ένα νόημα, και έτσι απέφυγε την εξαφάνιση του υποκειμένου πίσω από τις συλλογικές πιέσεις. Αυτό δεν τον εμπόδισε ωστόσο να μιλήσει για «τάσεις» ή για «αντικειμενικές δυνατότητες» και για αιτιότητα, αρνούμενος όμως πάντα την πραγματοποίησή τους. Για την έννοια της κοινωνικής δραστηριότητας γράφει: «Με “δραστηριότητα” εννοούμε μια ανθρώπινη συμπεριφορά... όταν και στο βαθμό που ο δρων ή οι δρώντες της αποδίδουν ένα υποκειμενικό νόημα. Με “κοινωνική” δραστηριότητα εννοούμε εκείνη τη δραστηριότητα, η οποία σύμφωνα με το νόημα που της αποδίδει/αποδίδουν ο δρων/οι δρώντες, αναφέρεται στην συμπεριφορά του άλλου, σε σχέση με τον οποίον προσανατολίζεται η διαδικασία της.»¹

Το νόημα περιλαμβάνει σύμφωνα με τον Weber τις δυο πνευματικές επιχειρήσεις του «κατανοείν» και του «εξηγείν». Χωρίς να θέλομε εδώ να επιμείνομε στην σημασία αυτής της δυάδας (που θεωρούμε ότι αντιστοιχεί στον μεταφορικό και στον μετωνυμικό άξονα της γλώσσας), υπογραμμίζομε την έννοια της ερμηνείας. Ο Weber γράφει:

«Κάθε ερμηνεία τείνει, σίγουρα, προς την προφάνεια (evidence). Αλλά μια νοηματικά προφανής ερμηνεία (sinnhaft evidente deutung), (interprétation significative), όσο προφανής και να είναι, δεν μπορεί ακόμα σαν τέτοια και λόγω αυτού του χαρακτηρισμού προφάνειας, να απαιτεί να είναι και μια ισχύουσα ερμηνεία αναφορικά με τις αιτίες. (...) Τα αναφερόμε-

να κίνητρα και οι «απωθήσεις» (που σημαίνει κατ' αρχήν τα ανομολόγητα κίνητρα) κρύβουν πολύ συχνά στον ίδιο τον δράντα το πραγματικό σύνολο μέσα στο οποίο τελείται η δραστηριότητά του, αυτό δε σε τέτοιο βαθμό ώστε ακόμα και οι μαρτυρίες οι πιο ειλικρινείς υποκειμενικά, έχουν μόνο μια σχετική αξία.»²

Έχει ενδιαφέρον να συγκρίνει κανείς εδώ αυτό το κομμάτι με αυτό που ο Lacan γράφει για την «σημαντική» ερμηνεία: «Η ερμηνεία δεν είναι ανοιχτή εμπρός σε κάθε νόημα. Δεν είναι καθόλου μια οιαδήποτε ερμηνεία. Είναι μια σημαντική ερμηνεία (Interprétation significative), και δεν πρέπει το υποκείμενο να την παραγνωρίσει. Αυτό δεν εμποδίζει το γεγονός ότι δεν είναι σαν τέτοια εκείνη η σημασία που είναι ουσιαστική για την ύπαρξη/τον ερχομό του υποκειμένου. Αυτό που είναι ουσιαστικό, είναι, το υποκείμενο να δει, πέραν αυτής της σημασίας, σε ποιο σημαίνουν – α-νοησία, σημαίνουν που δεν μπορεί να εξαλειφθεί, τραυματικό – υπό-κειται ως υπο-κείμενο.»³

Ο Weber ενδιαφέρεται όμως μόνο για την κατασκευή αυτής της σημασίας, όπου και σταματάει, αυτό ωστόσο δεν τον εμπόδισε να έχει βαθιές ιδέες σχετικά με την συμβολική οργάνωση των κοινωνικών πρακτικών. Ο «ιδεατός τύπος» του χρησιμεύει πριν απ' όλα στο να περιορίσει την ασταμάτητη ανάβλυση νοήματος μέσα από μια ερμηνεία, και ο Weber ανέπτυξε αυτή την έννοια ενάντια στους γερμανούς ρομαντικούς ιστορικούς, που θεωρούσαν ότι είναι αδύνατον να συλλάβει κανείς το πνεύμα, που γι αυτούς ήταν ουσιαστικά ατομικής φύσης, μέσα από τις συγκεκριμένες μορφές που παίρνει ο ιδεατός τύπος (δανεισμένος από τη βιολογία: γένος (espèce)).

Ο ιδεατός τύπος είναι ένα σημείο αναφοράς για την ταυτοποίηση των διαφόρων κοινωνικών πρακτικών⁴. Η μέθοδος που συνίσταται πρώτα στην κατασκευή των ιδεατών τύπων της «καθαρής» δραστηριότητας και κατόπιν στην μελέτη των πραγματικών «αποκλίσεων» σε σχέση με αυτούς τους τύπους, αυτή η μέθοδος δεν είναι ξένη στον Freud: συγκεκριμένα η ακρόαση των παραδρομών (lapsus), των κενών, των συμπτωμάτων που εμφανίζονται, τα εντοπίζει ως τέτοια μόνο όταν μπορεί ν' αναφερθεί κανείς σ' έναν ορισμένο, λίγο-πολύ «κανονικό» λόγο.

Οι ιδεατοί τύποι είναι νεοκαντιανής προέλευσης⁵ ως συνθετικές έννοιες a priori. Προϋποθέτουν έναν αυστηρό χωρισμό ανάμεσα στο Είναι και στο Δέον και δεν έχουν καμιά σχέση με μια «ιδεοποίηση» του Είναι. Ωστόσο μέσα από την εφαρμογή του ιδεατού τύπου, ο Weber γυρεύει συχνά να βρει μέσα στο Πραγματικό την συνέπεια της «καθαρής» λογικής που συνεπάγεται ο κατασκευασμένος τύπος. Σ' αυτή την περίπτωση, η λογική δεν αφήνει θέση για την έλλειψη του υποκειμένου και την προβάλλει έξω από αυτήν.

Ο Weber περιγράφει την μεθοδική κατασκευή του ιδεατού τύπου ως εξής: «Καταδεικνύομε με κοινωνική “σχέση” την συμπεριφορά περισσότερων ατόμων, εφόσον, αναφορικά με το νοηματικό περιεχόμενό της, η συμπεριφορά των μεν κανονίζεται σε σχέση με την συμπεριφορά των άλλων και προσανατολίζεται προς τις συνέπειές της. Η κοινωνική σχέση *έγκειται* λοιπόν ουσιαστικά και αποκλειστικώς στην *πιθανότητα* (chance) του ότι κάποιος θα δράσει κοινωνικά μ' έναν τρόπο (νοηματικά) εκφράσιμο, χωρίς να είναι απαραίτητο αυτός να διευκρινίσει πρώτα, σε τι βασίζεται αυτή η πιθανότητα.

Ένας ελάχιστος βαθμός σχέσης συγκροτεί λοιπόν μέσα από την *αμοιβαία* δράση του ενός τμήματος των *δράντων* επάνω στους άλλους το εννοιολογικό χαρακτηριστικό (της κοινωνικής σχέσης). Το περιεχόμενο μπορεί να είναι πολύ ετερόκλητο...»⁶

Ο «άλλος» για τον οποίον γίνεται εδώ λόγος είναι πριν απ' όλα ο άλλος στο φαντασιακό επίπεδο, αυτός που προϋποθέτει τα παιχνίδια των δυϊκών σχέσεων του υποκειμένου με την εικόνα του ως ο άλλος μέσα από τον καθρέφτη. Αλλά αν παρατηρήσει κανείς από πιο κοντά τα πράγματα, η ύπαρξη μιας ορισμένης τυπικής δομής (της σχέσης του ενός με τον άλλον), που γεννάει ένα ειδικό νόημα πέραν από τις υποκειμενικές εκλογικεύσεις, αφήνει

να διαφανεί μια *συμβολική μεσολάβηση* (mediation symbolique), που οδηγεί στην στρατηγική των παιχνιδιών, χωρίς ωστόσο να πέσει σε μια συστημική πραγματοποίηση.

Κοινωνική δραστηριότητα και Λόγος (discours)

Η κοινωνική σχέση εγκλείει την κοινωνική δραστηριότητα σε μια δομή μέσα στην οποία μπορεί να εντοπισθεί ο τόπος του Άλλου (με μεγάλο Α). Στο βαθμό που η κοινωνική σχέση καλύπτει όλες τις δυνατότητες μιας σχέσης με τον Άλλον, μπορεί να την προσεγγίσει κανείς με τον «κοινωνικό δεσμό» του Lacan που είναι γι' αυτόν ο Λόγος (discours). Ο Weber ορίζει τέσσερις (ιδεατούς) τύπους της κοινωνικής δραστηριότητας, όπου ο καθένας προϋποθέτει μια ειδική σχέση με τον Άλλον. Μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα αν αυτοί οι τύποι έχουν μερικώς κοινά σημεία με τους τέσσερις Λόγους, έτσι όπως τους διατύπωσε ο Lacan.

Η κοινωνική δραστηριότητα μπορεί να οριστεί:

α) με *ορθολογικό* τρόπο αναφορικά με τους σκοπούς, μέσω των προσδοκιών της συμπεριφοράς των αντικειμένων, του εξωτερικού κόσμου ή των άλλων ανθρώπων, χρησιμοποιώντας αυτές τις προσδοκίες ως «προϋποθέσεις» ή ως «μέσα» για να φθάσει κανείς ορθολογικά στους ίδιους τους σκοπούς, που ωρίμασαν μέσα στο κεφάλι του επαρκώς και που είναι εφικτοί.

β) με *ορθολογικό* τρόπο αναφορικά με τις αξίες, μέσω της πίστης στην απόλυτη εγγενή αξία – ηθικής, αισθητικής, θρησκευτικής ή άλλης τάξης – μιας ορισμένης συμπεριφοράς που αποτελεί καθ' εαυτή μια αξία ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα της.

γ) με *αισθηματικό* τρόπο, ιδιαίτερα συναισθηματικό τρόπο, μέσα από πάθη και επίκαιρα αισθήματα.

δ) με *παραδοσιακό* τρόπο, μέσα από το ήθος, έθιμο, που έγινε βίωμα.»⁷

Στην παραδοσιακή δραστηριότητα κυριαρχούν οι *συνήθειες* της καθημερινής ζωής, έτσι όπως αυτές τις επιβάλλει η *παράδοση*.⁸ Αυτός ο τύπος δραστηριότητας είναι παρών σε όλες τις κοινωνίες, οικονομίες και θρησκείες, στα πλαίσια των οποίων δεν αναπτύχθηκε ακόμα πλήρως ένα «αυτόνομο» υποκείμενο, που για τον Weber υπάρχει μόνο από την εποχή της Μεταρρύθμισης, την άνοδο του καπιταλισμού και της ορθολογικοποιημένης κρατικής διοίκησης. Πριν από αυτή την εποχή (το 1517) η παράδοση καθόριζε (και καθορίζει πάντα μερικώς) τις ανθρώπινες σχέσεις και κάτω από διάφορες υπερβατικές μορφές, βαρύνει πιεστικά πάνω στις ατομικές βιογραφίες. Επομένως εδώ πρόκειται για τον *Λόγο του Κυρίου*, στον οποίον κυριαρχεί εκείνο το ιδιαίτερο σημαίνον του Κυρίου (που ο Lacan σημειώνει με s1), που αντιπροσωπεύει εκείνο τον συμβολισμό που στηρίζει την κυριαρχία. Ωστόσο δεν προέρχονται όλα όσα μεταδίδει η παράδοση από ένα Λόγο του Κυρίου. Αλλά ο Weber ενδιαφέρεται κυρίως να εντοπίσει την διαφορά ανάμεσα στην μοντέρνα εποχή και όλη την «υπόλοιπη» ιστορία.

Η αισθηματική κοινωνική δραστηριότητα τοποθετείται στα όρια εκείνου που είναι νοηματικά συνειδητό, και αυτό τοποθετεί στο προσκήνιο τα αισθήματα και τα πάθη των υποκειμένων: δεσμούς και προτιμήσεις που αλλάζουν κατεύθυνση και εντατικότητα.⁹ Εδώ το υποκείμενο αμφισβητεί τα έθιμα και τους παραδοσιακούς νόμους με το σκοπό να τους αναστηλώσει ή να τους ανανεώσει. Θα μπορούσαμε να συγκρίνομε αυτό τον τύπο με τον Λόγο του υστερικού προσώπου, και αυτό είναι θεμιτό στο βαθμό που ο Weber ενδιαφέρθηκε άμεσα για το φαινόμενο της υστερίας, στο οποίο επανέρχεται επανειλημμένα για να δείξει τον βαρύνοντα ρόλο που αυτή παίζει στην ατομική και στην κοινωνική ζωή.

Ο Weber τονίζει ιδιαίτερα αυτόν τον τύπο για να τον ξεχωρίσει κατόπιν από τον *τύπο*

της ορθολογικής δραστηριότητας αναφορικά με τις αξίες, η οποία είναι μια «εξαβλωση» των αισθημάτων. Η δραστηριότητα αναφορικά με τις αξίες υπακούει σε «προσταγές» και «απαιτήσεις» χωρίς να λάβει υπ' όψη της τις προβλεπόμενες συνέπειες των πράξεων των υποκειμένων.¹⁰ Το τελευταίο αυτό σημείο είναι κοινό και στους δυο τύπους, ενώ η εξαβλωση των αισθημάτων εισάγει την «ορθολογικότητα» που προϋποθέτει αναγκαστικά μια συνειδητή επιλογή ανάμεσα σε «αξίες».

Εδώ πρέπει να υπογραμμίσουμε την ψυχαναλυτική διάκριση ανάμεσα στην ιδεοποίηση και την εξαβλωση, γιατί οι αξίες περί των οποίων γίνεται λόγος, είναι όντως «Ιδεώδη του Εγώ», έτσι όπως αυτά τοποθετούνται μέσα από την απ-αίτηση (επί-κληση) του 'Αλλου: υποδεικνύουν τη σχέση αλλοτρίωσης που έχει το υποκείμενο με τον 'Αλλον κάτω από τη μορφή της πεποίθησης και της προσωπικής πίστης. Αυτή η πεποίθηση παράγει μια γνώση (που ο Lacan σημειώνει με s2), που είναι είτε το προϊόν του υστερικού Λόγου, είτε η γνώση που τίθεται στην υπηρεσία του Κυρίου.

Ο Weber αναγνωρίζει σ' αυτή την ιδιαίτερη ορθολογικότητα την προτεσταντική και/ή ουμανιστική (φυσικό Δίκαιο) ιδεολογία της μοντέρνας εποχής, και υπογραμμίζει την ασυμβατότητα (incompatibilité) της (αξιακής) ορθολογικότητας «από πεποίθηση» με την (εργαλειακή) ορθολογικότητα «από σκοπούς». Ο Weber ενδιαφέρεται τελικά για την τελευταία και την ορίζει ως εξής: «Δρα ορθολογικά αναφορικά με τους σκοπούς εκείνος που προσανατολίζει την δραστηριότητα του προς σκοπούς, μέσα, και συνοδευτικές συνέπειες αυτών και συγχρόνως *συσχετίζει* ορθολογικά τα μέσα και τον σκοπό, τον σκοπό και τις συνοδευτικές συνέπειες και τέλος τους διάφορους συνοδευτικούς σκοπούς ανάμεσά τους.»¹¹

Ο τύπος αυτός είναι ο κεντρικός τύπος στη σκέψη του Weber, και μπορεί να τοποθετηθεί σ' αυτόν τον Λόγο που ο Lacan ονομάζει Λόγο της γνώσης (ή του Πανεπιστημίου), εφόσον πρόκειται για την μοντέρνα μορφή της οικονομικής δραστηριότητας, την γραφειοκρατία, την επιστήμη και την τεχνική. Αυτό που εντυπωσιάζει εδώ είναι το ότι οι «σκοπούς» είναι υπερβατικοί σε σχέση με τα «μέσα»: μπορεί να είναι αξίες, υποκειμενικές «ανάγκες» ή ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, αυτό που ενδιαφέρει είναι η *ακατάπαυση* συσχέτιση και σύγκριση ανάμεσα στα μέσα και στα αποτελέσματα, επομένως μια δραστηριότητα που αποκρύπτει το υποκείμενο και απωθεί αυτό που είναι «υποκειμενικό».

Από την άλλη μεριά, αυτός ο τύπος συνόδευσε ιστορικά την ανάδυση του μοντέρνου υποκειμένου – υπάρχει έτσι ένα είδος περάσματος, τόσο αλληλέγγυο όσο και συγκρουσιακού ανάμεσα σ' αυτό τον τύπο και τον προηγούμενο, αφού οι υποκειμενικές «ανάγκες» συνοδεύουν πάντα τα αντικειμενικά «συμφέροντα». Από μια άλλη μεριά ακόμα, το ερώτημα του υστερικού προσώπου, μέσα από τη διαζευκτική μορφή «είτε υπάρχω είτε σκέπτομαι:», προκαλεί την παραγωγή μιας γνώσης από τον 'Άλλο (στον οποίο απευθύνεται η πρόκληση/ερώτηση), ο οποίος προσπαθεί να βρει μια απάντηση έτσι. Στο βαθμό που ωστόσο αυτή η γνώση γίνεται κυρίαρχος Λόγος, δηλ. ένας Λόγος που κυριαρχείται από την συνεχή αμφιβολία, παρακάμπτει την Αλήθεια του υποκειμένου, την οποίαν γυρεύει εκεί όπου αυτή δεν βρίσκεται: στον φορμαλιστικό υπολογισμό και στην κατασκευή συστημάτων. Αυτός ο Λόγος της γνώσης υστερικοποιεί το υποκείμενο τελικά ακόμα περισσότερο, αφήνοντάς το συνέχεια ανικανοποίητο, και το ωθεί να ξαναεπαναλάβει την αρχική του ερώτηση, αυτό είτε κάτω από τη μορφή σωματικών συμπτωμάτων είτε ως πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές εξεγέρσεις.

Η υπευθυνότητα και η Αλήθεια

Ο Weber μιλάει αναφορικά με την εργαλειακή/λειτουργική ορθολογικότητα για την ηθική της «υπευθυνότητας» που την αντιπαραθέτει ριζικά στην ηθική της «πεποίθησης», που αναφέρεται αποκλειστικά σε αξίες.¹² Αυτή η ριζική αντίθεση, αυτή η συνεχής ταλάντευση ανάμεσα στις «αξίες» και στα «συμφέροντα» είναι το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ψυχαναγκασμού και της νεύρωσης: το υποκείμενο είναι διχασμένο από την αμφιβολία, ή την κακή συνείδηση, ή την απόσταση δηλ. ανάμεσα στις διάφορες φαντασιακές δημιουργίες του εγώ (συμφέροντα) και του υπερ-εγώ (αξίες).

Ο Weber ορίζει επίσης και μια αντίθεση ανάμεσα σε (παραδοσιακά) έθιμα και σε συμφέροντα, όπου τα τελευταία συνεπάγονται την (οικονομική, πρακτική) δραστηριότητα του ατόμου, που είναι αυτοκυρίαρχο αλλά άδαιο από «θετικές» ηθικές νόρμες. Εδώ υπενθυμίζουμε την ριζική διάκριση που κάνει ο Λούθηρος ανάμεσα στον «εσωτερικό» κόσμο και στον «εξωτερικό» (κοινωνικό) κόσμο, που είναι το απόλυτο βασίλειο του κακού – αντίθετα για τον Weber είναι «ουδέτερο».

Το συμφέρον συνεπάγεται την υπευθυνότητα του υποκειμένου με την έννοια του ιδιωτικού δικαίου, έτσι όπως το υποκείμενο έχει εμπλεχθεί μέσα στον Λόγο της γνώσης, Αλλά, όσο ο λόγος δεν έχει δοθεί στο διχασμένο υποκείμενο του Ασυνείδητου, αυτό δεν μπορεί να είναι υπεύθυνο ως «υπό-λογο» (γαλλικά: responsable σημαίνει υπό-λογο), δεν μπορεί να «δώσει λόγο» στον Άλλο, εφόσον είναι μια φαντασιακή κατασκευή και μόνον του ιδιωτικού Δικαίου. Πέραν αυτών ο Weber, μέσα από τον πολιτικό του ρεαλισμό και τον πολιτισμικό του πεσσιμισμό, δεν κρύβει το πέρασμα της εργαλειακής ορθολογικότητας στον Λόγο του Κυρίου. Αυτό το ονομάζει «συμφέρον για εξουσία». Όμως ξεπερνάει με το θεωρητικό του βλέμμα εκείνους τους συγγραφείς, που όπως ο Habermas, πιστεύουν στην δυνατότητα μιας τελικής κοινωνικής συνέναισης, που είναι προσανατολισμένη σ' έναν επιστημονικό λόγο, «ουδέτερο» και τοποθετημένο πέραν του καλού και του κακού. Ωστόσο ο Λόγος της επιστημονικής γνώσης είναι ουδέτερος με μια άλλη έννοια, συγκεκριμένα επειδή απωθεί το στοιχείο της συμβολικής Διαφοράς (το κύριο σημείον SI) ανάμεσα σε γνώση και πράξη και έτσι εξορίζει και «ουδετεροποιεί» το υποκείμενο.

Για να τοποθετήσει κανείς την αντινομία ανάμεσα σε αξίες και συμφέροντα (ή «γεγονότα») πρέπει να επανέλθει στον Kant και στον Λούθηρο. Για τον Weber, αντίθετα από τον Kant, οι διάφορες αξίες δεν είναι πια σε αρμονία η μια με την άλλη, και συχνά αλληλοαποκλείονται.¹³ Ο Weber έχει μια «πολυθεϊστική» εποπτεία των αξιών, των οποίων την προέλευση διαβλέπει στον διχασμό του υποκειμένου. Όμως, επειδή δεν αναγνωρίζει την αλήθεια του υποκειμένου και τον τόπο που αυτή εκφέρεται ως γνώση, δηλ. μέσα στον Λόγο του Αναλυτή, πέφτει στον νιτσεϊκό βολονταρισμό και την αναγκαιότητα της ρελατιβιστικής επιλογής ανάμεσα σε αξίες.

Ωστόσο επιμένει στο ότι υπάρχει μια αλήθεια της επιστήμης που όλος ο κόσμος θα μπορούσε και θα έπρεπε ν' αναγνωρίσει (ακόμα και ένας Κινέζος, γράφει). Η εγγύηση αυτής της καθολικότητας ενυπάρχει στην λειτουργική ορθολογικότητα των χρησιμοποιούμενων μεθόδων, που όμως αποκλείουν το υποκείμενο και το εγκλωβίζουν έτσι στον Λόγο της γνώσης. Ο Weber όμως δεν παραγνωρίζει από την άλλη ότι η επιστημονική εργασία ξεκινάει από μια επιλογή αξιών, δηλ. κάτι το ανορθολογικό, και επίσης αναγνωρίζει την ταλάντευση του επιστήμονα ανάμεσα στον Λόγο της υστερίας (ανακάλυψη) και στον Λόγο της γνώσης (αναμετάδοση): έτσι ο Weber ξεπερνάει πολλούς από τους κριτικούς του.

Ενδιαφέρουσα είναι για μας η σύγκριση της ηθικής τύφλωσης συνέπεια της ορθολογικής στάσης από λειτουργικότητα με την τύφλωση της ηθικής από πεποίθηση. Θα μπορού-

σαμε να πούμε γενικά ότι όλοι οι τύποι δραστηριότητας έχουν ένα «τυφλό σημείο» που είναι εκάστοτε αλλού, και που ο Weber το βλέπει. Αλλά τα τυφλά αυτά σημεία είναι όλα, αυτά που αναφέρονται στο αντικείμενο των ορμών των υποκειμένων (που ο Lacan ονομάζει «αντικείμενο μικρό α»). Πιο συγκεκριμένα, η παραδοσιακή δραστηριότητα αποστρέφει την προσοχή από τα αποτελέσματα της εκείνα που δεν εισέρχονται αβίαστα στα πλαίσια της και τα απωθεί, αυτά δε είναι η θυσία, στο όνομα της ασφάλειας μέσα στην (και μέσα από την) καθιερωμένη τάξη πραγμάτων. Στην αισθηματική δραστηριότητα πάλι, το απωθημένο αίτιο (αντικείμενο) της επιθυμίας αποτελεί το κίνητρο κάθε παραγομένης γνώσης και εμφανίζεται ως το σύμπτωμα που κυριαρχεί σ' αυτή την δραστηριότητα. Αντίθετα στην εργαλειακή/λειτουργική δραστηριότητα, το ανώνυμο υποκείμενο δεν σταματάει να εργάζεται στο όνομα του Άλλου, που απολαμβάνει τα αποτελέσματα αυτών των προσπαθειών, χωρίς ποτέ να μπορεί κανείς να εντοπίσει αυτόν τον Άλλο. Ο «κανείς» συσσωρεύει εδώ λόγους, αριθμούς, γνώσεις, κεφάλαια, αλλά αυτή η ασταμάτητη ενεργητικότητα δεν μπορεί ποτέ να εγγυηθεί το «παν», αυτό που «λείπει» πάντα στο κάθε υποκείμενο, και προσπαθώντας όμως να σθήσει αυτή την έλλειψη, ουσιαστικά συσσωρεύει την ανεξήγητη «δυσφορία μέσα στον πολιτισμό» και την εξαφάνιση του (εκώνυμου) υποκειμένου.

Η θέση του Λόγου του (Ψυχ-)αναλυτή είναι κενή μέσα στο σύνολο των τύπων δραστηριότητας και κοινωνικής σχέσης του Weber. Αυτός ο Λόγος (ο τέταρτος δίπλα στους Λόγους του Κυρίου, της Υστερίας και της γνώσης) ως οριακός Λόγος, θα μπορούσε ίσως να βρει τη θέση του σε ορισμένες μορφές μυστικής (mystique) (παθητικής και μη-πανθειστικής) που αναφέρει ο Weber και τις οποίες τοποθετεί στην αισθηματική δραστηριότητα. Αλλά για να εντοπισθεί πιο συγκεκριμένα αυτός ο Λόγος, πρέπει να μιλήσουμε για την έννοια της Δικαίωσης.

Η Δικαίωση (Νομιμοποίηση)

Ο Weber ορίζει ως εξής τις έννοιες της τάξης και της Δικαίωσης:

«Η δραστηριότητα, και όλως ιδιαίτερας η κοινωνική δραστηριότητα, και πιο ειδικά ακόμα μια κοινωνική σχέση, μπορεί να προσανατολισθεί, από τη μεριά αυτών που λαμβάνουν μέρος σ' αυτήν, προς την παράσταση της ύπαρξης μιας δικαιωμένης/νομιμοποιημένης τάξης (πραγμάτων). Η πιθανότητα να συμβούν έτσι τα πράγματα, την ονομάζουμε «ισχύ» (geltung, validité) Της εν λόγω τάξης»¹⁴

Ο Weber προσθέτει αλλού ότι η σταθερότητα μιας δοσμένης τάξης αυξάνει στο βαθμό που ο λόγος σεβασμού της περνάει από ορθολογικά σε εθιμικά κίνητρα και ακόμα περισσότερο, από αυτά στην υποχρέωση και στην δικαίωση.¹⁵ (Αυτό ισχύει εξ ίσου και για ένα μονοκρατικό και για ένα δημοκρατικό καθεστώς).

Μεταφράζουμε εδώ την *legitimitaet* με Δικαίωση δηλ. την θεωρούμε συνώνυμη με την λέξη *justification/rechtfertigung*. «Δικαιώνομε» αυτή την παρατήρηση με το γεγονός ότι ο Weber εισάγει αυτή την νομική έννοια μέσα από τις παρατηρήσεις πάνω στην κοινωνιολογία της θρησκείας, αναφέροντας την φράση του Αποστόλου Παύλου στην Προς Ρωμαίους Επιστολή σχετικά με τους «Δικαιωθέντες εκ πίστεως» (*justification par la foi/rechtfertigung durch den glauben*).

Η έννοια της Δικαίωσης (ως ενέργεια και ως αποτέλεσμα) είναι εμπνευσμένη από την ρωμαϊκή (και ιουδαϊκή) νομική σκέψη: είναι μια υποκειμενική αρχή (maxime) και μια παράσταση, ένα σημαίνον που προσανατολίζει τους δρώντες. Ο Weber αναφέρει τέσσερις τύπους εγγύησης της Δικαίωσης μιας τάξης¹⁶ όπως και τέσσερις θεμελιώσεις της ισχύος μιας δικαιωμένης τάξης¹⁷ (πίστη) που ταξινομούνται σύμφωνα με τους τέσσερις

τύπους δραστηριότητας που αναφέραμε. Έτσι παρατηρούμε έναν δομικό διπλασιασμό ανάμεσα στους ορισμούς της δραστηριότητας και στις εγγυήσεις ή θεμελιώσεις της δικαίωσης μιας τάξης.

Ενδιαφέρουσα είναι εδώ η στενή σχέση ανάμεσα σε «τάξη» και «δικαίωση». Μπορούμε να την δούμε ως την «συμβολική τάξη» (*ordre symbolique*) του Lacan, δηλ. ως την δομική σχέση ανάμεσα σε δυο σημαίνοντα s_1 - s_2 : s_2 , η δικαίωση είναι αχώριστη από το s_1 , το σημαίνον της ισχύουσας τάξης πραγμάτων (που δεν είναι πάντα η κυριαρχία: μπορεί να είναι και το κράτος Δικαίου, ο Νόμος γενικά). ο Weber θεωρεί ότι κάθε Δικαίωση είναι μια παράσταση που δίνει αναδρομικά νόημα και συνεκτικότητα στις κοινωνικές σχέσεις και στη σχέση εξουσίας. Έτσι πλησιάζει την έννοια της εκλογίκευσης/δικαιολογίας (*rationalisation*). Όμως αν υπογραμμισθεί ο συμβολικός χαρακτήρας της Δικαίωσης (μέσω ακριβώς του λόγου), τότε αυτή αποτελεί ένα ουσιαστικό στοιχείο κάθε Λόγου. Αν δε, κάθε μορφή εξουσίας απαιτεί και μια μορφή δικαίωσης της (στο βαθμό που ακριβώς δεν είναι η ωμή βία), η αντίστροφη περίπτωση δεν ισχύει. Αν η δικαίωση στηρίζει πάντα μερικώς την εξουσία, από την άλλη την περιορίζει συγχρόνως, ενώ μόνον ο Λόγος της ψυχανάλυσης οδηγεί στην ανανέωση και τον ορισμό του «συμβολικού Νόμου» (γραφτού και άγραφου), στο όνομα του οποίου κάθε κατεστημένο μπορεί να αμφισβητηθεί. Αν αυτό ισχύει, τότε ο συμβολικός Νόμος δεν είναι ποτέ η δικαίωση του θετικού νόμου ή της κατεστημένης εξουσίας.

Τελικά, αυτό που μας ενδιαφέρει εδώ στην σκέψη του Weber, είναι το να εντοπίσουμε και την αρχή (*principe*) που την διέπει και τα σημεία που αυτή αφήνει ανοιχτά και προβληματικά. Μέχρις εδώ συγκρίναμε τους τύπους της κοινωνικής δραστηριότητας με τους τέσσερεις Λόγους του Lacan και διαπιστώσαμε ότι τα δυο αυτά σύνολα δεν είναι ισόμορφα: δεν υπάρχει μια ιδιαίτερη δραστηριότητα που ν' αντιστοιχεί στον Λόγο του Αναλυτή. Αυτό εξηγείται από το ότι ο Weber δεν κάνει διάκριση ανάμεσα σε Νόμο και εξουσία: αυτή η διάκριση που αποτελούσε έναν κοινό τόπο της κλασσικής πολιτικής σκέψης μέχρι τον Machiavelli και μέχρι τον Hegel, απορρίφθηκε από την κοινωνιολογική σκέψη των Marx και Weber.

Εξουσία και κυριαρχία

Ο Weber εισάγει «περίπου» την ίδια δομή αναφορικά με την διαφοροποιημένη έννοια της κυριαρχίας, που είναι, όπως και αυτή της εξουσίας, μια ιδιαίτερη κοινωνική σχέση. Αλλά εδώ πρέπει να κάνουμε μια παρατήρηση αναφορικά με την ορολογία. Αν η τριάδα «ισχύς, δύναμη, βία» αντιστοιχεί στις τρεις διαστάσεις του ψυχισμού που είναι το Πραγματικό, το Συμβολικό και το Φαντασιακό, ωστόσο η χρήση της έννοιας της δύναμης (*puissance*) για να εξειδικεύσει τον πλατύ όρο της «εξουσίας» (*puvoir*) δεν είναι ικανοποιητική, γιατί οδηγεί σε παρεξήγηση. Αυτή η παρεξήγηση γίνεται και στα ελληνικά. Στα γερμανικά εξουσία και δύναμη μεταφράζονται με *macht*, αλλά η δύναμη ενός μαθηματικού συνόλου ή ενός πνευματικού προϊόντος ορίζεται ως *Maechtigkeit*. (Αυτός ο όρος καταδεικνύει πιο ορθά την «δύναμη» του Συμβολικού).

Από την άλλη, στα λατινικά *potentia* διαφέρει από *potestas* (κυριαρχία). Η βία¹⁸ δε, συνοδεύει ως φαντασιακό στοιχείο κάθε σχέση εξουσίας και τις συμβολικές σχέσεις (μέσω του λόγου) που αυτή συνεπάγεται. Στο κείμενο που ακολουθεί, κρατούμε ωστόσο τον όρο *puissance* για *macht*, παρ' όλον ότι η ορθή μετάφραση θα ήταν «δυννητική ή λανθάνουσα βία».

Ο Weber συνεισέφερε πολλά στην διευκρίνιση της λέξης εξουσία που είναι ευρεία και ανακριβής. Γράφει:

«*Δύναμη (εξουσία)* – (macht/puissance) σημαίνει για έναν κάθε πιθανότητα που έχει να θριαμβεύσει η θέλησή του μέσα στα πλαίσια μιας κοινωνικής σχέσης, ακόμα και ενάντια στις αντιστάσεις, και είναι αδιάφορο πού βασίζεται αυτή η πιθανότητα. *Κυριαρχία* (herrschaft/domination) σημαίνει την πιθανότητα να βρει ένας συγκεκριμένα πρόσωπα πρόθυμα να υπακούσουν σε μια προσταγή με συγκεκριμένο περιεχόμενο· ονομάζουμε *πειθαρχία* την πιθανότητα το να βρει κανείς σε ένα καθορισμένο πλήθος ατόμων μια άμεση, αυτόματα και σχηματική υπακοή χάρη σε μια προϋπάρχουσα διάθεση σ' αυτό.»¹⁹

Στο κεφάλαιο τρία του ίδιου βιβλίου ο Weber επεξηγεί αυτή την έννοια της πειθαρχίας γράφοντας ότι «κάθε αληθινή σχέση κυριαρχίας συνεπάγεται έναν ελάχιστο βαθμό θέλησης για υπακοή, συνεπώς ένα συμφέρον, εξωτερικό ή εσωτερικό για υπακοή.»²⁰ Επειδή δε, η έννοια της εξουσίας είναι πολύ γενική, συγκεκριμενοποιεί ότι η κυριαρχία «δεν σημαίνει τίποτ' άλλο παρά την πιθανότητα να βρει μια *προσταγή* μια υποτακτικότητα (από τη μεριά των άλλων).»²¹

Η κυριαρχία είναι λοιπόν μια έννοια πιο στενή και διαφοροποιημένη από την έννοια της εξουσίας. Ο Weber αναφέρεται στη θέληση για προσταγή και υπακοή καθώς και στην επίκαιρη παρουσία των δρώντων. Θα μπορούσε όμως κανείς να «μεταθέσει» αυτές τις διαπιστώσεις και να κατανοήσει την «παρουσία» και την «θέληση» επάνω σ' ένα φόντο απουσίας και (ασυνειδητής) επιθυμίας. Αυτό που ο Weber δε, τονίζει, ότι δηλ. «είναι αδιάφορο πού βασίζεται αυτή η πιθανότητα (θριάμβου της θέλησης ενός)», θα μπορούσε να είναι ο *συμβολικός δεσμός* ανάμεσα σε δυο πλευρές δρώντων (άτομα ή ομάδες ατόμων), που διαφοροποιείται *κατόπι* οπισθοδρομικά ως κυριαρχία.

Κάθε Λόγος είναι ένας κοινωνικός (και συμβολικός) δεσμός στα πλαίσια του οποίου παράγεται ένα φαινόμενο εξουσίας. Η εξουσία γίνεται κυριαρχία μόνον όταν ξεπερασθεί ένα κριτικό όριο και ο Weber δίνει κριτήρια για τον εντοπισμό αυτού του περάσματος. Η κυριαρχία απαιτεί τουλάχιστον την ύπαρξη ενός επιτελείου που εκτελεί τις προσταγές ή μιας ομάδας, στα πλαίσια της οποίας λειτουργεί η κυριαρχία.²² Η κυριαρχία τοποθετείται έτσι στον Λόγο του Κυρίου, όπου η γνώση s2 είναι το εργαλείο που εκτελεί τις προσταγές.

Εδώ τίθεται το πρόβλημα της τυπολογίας. Επειδή η δικαίωση είναι αυτό που περι-ορίζει την «ωμή» εξουσία (potestas) μέσα από τις διάφορες μορφές που αυτή παίρνει, ο Weber παίρνει τον τύπο δικαίωσης ως κριτήριο, διαπιστώνοντας ότι έθιμο (συνήθεια) ή συμφέρον, αισθήματα ή αξίες δεν φτάνουν μόνα τους να σταθεροποιήσουν μια μορφή εξουσίας/κυριαρχίας. Έτσι «όλες οι μορφές κυριαρχίας γυρεύουν να ζυγνήσουν και διατηρήσουν την πίστη στην “δικαίωση” τους.»²³ Θεωρούμε ότι για τον Weber η δικαίωση είναι η απάντηση του Κυρίου στην αμφισβήτηση (πραγματική ή δυναμική) της κατεστημένης τάξης από τον Υπηρέτη μέσω του Λόγου της Υστερίας: η γνώση s2 ως δικαίωση της κυριαρχίας και ως εργαλείο για τη στήριξη της είναι ένα προϊόν της αμφισβήτησης.

Από την άλλη, παρ' όλο τον αρχικά προσωπικό χαρακτήρα των σχέσεων κυριαρχίας, τα συμβολικά στοιχεία παίζουν επίσης έναν καθοριστικό ρόλο, πράγμα που διαφαίνεται ιδιαίτερα στην περίπτωση της γραφειοκρατίας. Αυτό γιατί αυτή βασίζεται στην υπακοή σε μια απρόσωπη και αντικειμενική προσταγή. Το ίδιο σχήμα ισχύει και στις σχέσεις υπακοής στην παράδοση. ο Weber εισάγει τις εξής διακρίσεις:

«Υπάρχουν τρεις τύποι δικαιωμένης κυριαρχίας. Η ισχύς αυτής της δικαίωσης μπορεί να έχει κατά κύριο λόγο:

1) έναν *ορθολογικό* χαρακτήρα, που βασίζεται στην πίστη για τη νομιμότητα (legalitaet) των αποφασισθέντων κανονισμών καθώς και του δικαιώματος δοσίματος εντολών που έχουν αυτοί που έχουν κληθεί να ασκούν την κυριαρχία με αυτά τα μέσα (νόμιμη κυριαρχία).

2) έναν *παραδοσιακό* χαρακτήρα, που βασίζεται στην πίστη για την αγιότητα των παραδό-

σεων οι οποίες ισχύουν ανέκαθεν καθώς και στην πίστη για την δικαίωση εκείνων που έχουν κληθεί να ασκήσουν το κύρος/την αυθεντικότητα (autorité) μέσω αυτών των μέσων (παραδοσιακή κυριαρχία).

3) έναν *χαρισματικό* χαρακτήρα, που βασίζεται στην εξαιρετική υποταγή στον ιερό χαρακτήρα, στην ηρωική αρετή ή στην παραδειγματική αξία ενός προσώπου, ή ακόμα που ακτινοβολεί μέσα από τις αποκαλυφθείσες ή εκπεμφθείσες προσταγές αυτού του προσώπου (χαρισματική κυριαρχία).²⁴

Εδώ είναι ενδιαφέρουσα η διπλή σειρά: απρόσωπη προσταγή – ανώτερος, προϊστάμενος (vorgesetzter) κατάδειξη μέσω της παράδοσης και υποταγή στην παράδοση – κύριος (herr) πίστη στο χάρισμα – οδηγός (αρχηγός) (fuehrer). Σ' αυτή την τριάδα, αυτό που φαινομενικά αποτελεί εξαίρεση στο νόμο του Συμβολικού (δηλ. την αποτελεσματικότητα των συμβόλων ανεξάρτητα από το πρόσωπο) είναι το προσωπικό χάρισμα του Οδηγού (αρχηγού). Αλλά είναι όμως γνωστό έπειτα από τη «μαζική ψυχολογία» του Freud, ότι εκείνο που συσπειρώνει τις μάζες γύρω από τον αρχηγό είναι το «διαίτερο χαρακτηριστικό» του (einziger zug/trait unaire) και όχι το πρόσωπο καθ' εαυτό, και του οποίου την συμβολική δομή επεξεργάστηκε ο Lacan.

Ο Weber παραβλέπει συνειδητά (ή όχι;) έναν τύπο που θα μπορούσε κανείς να αναμένει, τον τύπο της δικαιωμένης κυριαρχίας αναφορικά με τις αξίες.²⁵ Τον αναφέρει εν παρόδω, ως δυνητική πηγή του Δικαίου. Αλλά η αντιπάθειά του ενάντια στον ουμανισμό, το σοσιαλισμό και το φυσικό Δίκαιο, τον οδήγησε στο να παραδεχθεί μόνο το θετικό και φορμαλιστικό (τυπικό και γραπτό) Δίκαιο.

Εδώ εμφανίζεται μια ασυμμετρία στην ισομορφία ανάμεσα στο σύνολο των τύπων της κοινωνικής δραστηριότητας και στο σύνολο των τύπων της δικαιωμένης κυριαρχίας. Αυτή η διαπίστωση έκανε πολλούς εξηγητές του Weber να γράψουν πολλά σχόλια – ίσως η έλλειψη ενός τέταρτου τύπου αντικατέστησε μια άλλη έλλειψη: τον Λόγο του αναλυτή. Το αντικείμενο της συζήτησης είναι ουσιαστικό: αυτοί που θέλουν να «σώσουν» τον Weber, υποθέτουν ότι μέσα στη σκέψη του (επηρεασμένη από τις καθλινιστικές αξίες) θα έπρεπε να υπάρχει «δυσνητικά» μια τέταρτη θέση για να τοποθετηθεί και «το βασίλειο των αξιών» (και η Δημοκρατία) – αντίθετα αυτοί που θέλουν να τον «χτυπήσουν» (ή «συμφωνούν κυνικά» μαζί του) επιμένουν στον «κρύο» και «ρεαλιστικό» χαρακτήρα της έννοιας της εξουσίας σ' αυτόν, η οποία δεν αφήνει καμιά θέση στις αξίες (σύμφωνα με τον Machiavelli).

Στην πραγματικότητα αυτή η ασυμμετρία προδίδει ένα κενό στη σκέψη του Weber και αυτό είναι ο συμβολικός Νόμος, που δεν μπορεί ο Weber να τον συλλάβει παρά μόνο μέσα από δυο μορφές εξ ίσου φανταστικές: είτε ως διοικητικό κανόνα, είτε ως υποκειμενική αξία. Εδώ είναι δε το σημείο απ' όπου μπορεί κανείς να εκτιμήσει τα όρια του θεωρητικού έργου του Weber.

Πέραν από αυτή την «τρύπα» στη δομή των τύπων κυριαρχίας, πρέπει να σημειώσουμε, ότι η ισομορφία με τους τύπους δραστηριότητας παραμένει μερική. Κάθε κυριαρχία είναι πριν απ' όλα Λόγος του Κυρίου και αναγκαστικά περνάει από αυτόν, αλλά συγχρόνως τοποθετείται εξ ίσου και στους άλλους Λόγους.

Η νόμιμη δικαίωση (légitimité légale) υποστηρίζει την φορμαλιστική κυριαρχία μέσα από τις ικανότητες, την επιστημονική, τεχνική, οικονομική, οργανωτική γνώση, μέσα από αυτό που μπορεί να μετρηθεί, και κυριαρχείται από το συμφέρον (ακόμα και όταν η επιστήμη είναι μια «αξία»). Αυτός ο τύπος τοποθετείται στο πέρασμα ανάμεσα στον Λόγο του Κυρίου και τον Λόγο της γνώσης (αναφορικά με τους πολιτικούς λόγους στη Γαλλία του 19ου αιώνα αντιστοιχεί με τον Ορλεανισμό).

Η παραδοσιακή δικαίωση υποστηρίζει την κυριαρχία μέσω της κληρονομιάς του αίμα-

τος, της συγγένειας, της φυσικής ιεραρχίας, και τοποθετείται στον Λόγο του Κυρίου, ως το ιστορικό του ξεκίνημα (légitimisme – Δικαιωματισμός).

Η χαρισματική δικαίωση υποστηρίζει την κυριαρχία μέσω μη υπολογίσιμων προσωπικών ιδιοτήτων («θεία χάρις») μέσω της φαντασιακής ταύτισης με τον κάτοχο ιδιαίτερων, εξαιρετικών χαρακτηριστικών, και τοποθετείται στο πέρασμα από τον υστερικό Λόγο στον Λόγο του Κυρίου (Βοναπαρτισμός).

Αυτός ο κατάλογος θα ήταν ατελής χωρίς την «μη αυταρχική μεταβολή» του χαρίσματος.²⁶ Ο Weber θεωρεί τις επαναστατικές καταστάσεις ως περιπτώσεις όπου κυριαρχούν οι μάζες μ' έναν λίγο πολύ άμεσο τρόπο. Εδώ ο Οδηγός δεν έχει ακόμα καθιερωθεί ως αληθινός Κύριος και αυτό που κυριαρχεί είναι ο Λόγος της συλλογικής υστερίας. Η άμεση δημοκρατία ενέχει αυτό το στοιχείο που όμως την κάνει να είναι για τον Weber ασταθής και καταδικασμένη σε αποτυχία.

Αν και ο Weber δεν είχε τοποθετήσει ιδιαίτερα τον Νόμο, ως κάτι άλλο από την Κυριαρχία, και σαν αυτό που περιορίζει την υστερία, ωστόσο ο Weber είχε συνείδηση των κινδύνων που απειλούν τη μοντέρνα κοινωνία (στην οποία ο Νόμος έχει την τάση να ισχύει μερικώς και να διαβρώνεται). Έβλεπε στην σύγχυση/συγχώνευση της πολιτικής εξουσίας (s1) με την γραφειο-τεχνοκρατική γνώση (s2) ένα μεγάλο κίνδυνο. Θεωρούσε ότι η μόνη εγγύηση για να εμποδισθεί να γίνει η γραφειοκρατία «τρελή» και να αυτονομηθεί, είναι να διατηρηθεί η διαφορά ανάμεσα στο s1 και στο s2 (μέσω ενός ισχυρού Εκτελεστικού), και με αυτό απέδειξε την διαίσθηση που είχε για τη φύση του Συμβολικού· αλλά ήταν πεσιμιστής όσον αφορά τις ιστορικές προοπτικές. Πέθανε χωρίς (1920) και δεν μπόρεσε να προειδεί την καινούργια μορφή κυριαρχίας του 20ου αιώνα, το φασισμό, που συνίσταται στη φοβερή μείξη της βίας, της τεχνοκρατικής γνώσης και της ελεγχόμενης υστερίας των μαζών.

Η συμβολική Αυθεντικότητα (το κύρος)

Ο Weber ταυτίζει την έννοια της εξουσίας με την έννοια της αυθεντικότητας (του κύρους) – autorité. Στα λατινικά auctoritas σημαίνει όμως κάτι άλλο από potestas²⁷ – σημαίνει το συμβολικόν «επιπλέον» (surplus) που, πέραν από τις σχέσεις που βασίζονται πάνω στη θία και το φαντασιακό, επιβάλλει την πρωτεριότητα του Συμβολικού στις ανθρώπινες σχέσεις. Η Αυθεντικότητα είναι η «ιδιότητα» του συμβολικού Νόμου και του Λόγου: για τον Lacan ο Νόμος είναι το σημαίνον s1 μέσα στα πλαίσια του Λόγου του Αναλυτή, ενώ το ίδιο σημαίνον λειτουργεί ως σημαίνον του Κυρίου μέσα στους τρεις άλλους Λόγους.²⁸ Έτσι κατανοούμε γιατί ο Weber, που δεν αναγνώριζε την έννοια της Αλήθειας (του υποκειμένου) και δεν γνώριζε τον Λόγο του Αναλυτή (παρ' όλον ότι ήξερε την ύπαρξη της ψυχανάλυσης), δεν μπορούσε παρά να ταυτίσει την εξουσία με το Νόμο (πράγμα στο οποίο καταλήγουν και οι Μαρξιστές).

Έπειτα απ' όλα όσα αναπτύξαμε μέχρις εδώ, θεωρούμε ότι οι τέσσερεις Λόγοι μπορούν να θεωρηθούν ως ένα σύνολο συμβολικών τύπων, που αναπαράγει τα κοινά δομικά στοιχεία τόσο της κοινωνικής σχέσης/δράσης όσο και της δικαιωμένης εξουσίας/κυριαρχίας. Αυτό όχι μ' ένα πνεύμα στατικής ταξινόμησης, αλλά ως μια αναλυτική μέθοδο που δεν ξεχνάει την ιστορία των υποκειμένων, με την εξής έννοια: οι τέσσερεις Λόγοι είναι στιγμές ενός ολόκληρου διαλεκτικού κύκλου της επιθυμίας των υποκειμένων, και αυτά αναγκαστικά περνάν συνέχεια από τον ένα στον άλλο, εγγράφοντας έτσι την επιθυμία τους μέσα στην πραγματικότητα, της οποίας τα ίχνη είναι η ιστορία τους.

Χάρη σ' αυτή την ανάλυση που ξεκινάει από τη διάκριση ανάμεσα στο Πραγματικό, το

Συμβολικό και το Φανταστικό, διαπιστώσαμε ότι ο Weber, ο οποίος απέρριπτε το γερμανικό ρομαντικό φανταστικό του συλλογικού πνεύματος, παρέμεινε ωστόσο αιχμάλωτος του Ρομαντισμού, όταν αρνείται την Διαφορά ανάμεσα στην εξουσία και στο Νόμο²⁹ (δηλ. επίσης και ανάμεσα στην επιθυμία και την απαίτηση: *désir et demande*). Από εδώ προέρχεται και η έννοιά του της επιστημονικής αντικειμενικότητας που είναι διαφορετική από την αναλυτική αλήθεια. Δεν είναι όμως ο μόνος που απαρνείται το Νόμο (ως συμβολική Διαφορά), γιατί και ο Marx όπως και πολλοί κοινωνιολόγοι συμφωνούν με αυτή την απόρριψη.³⁰

Αν οι κοινωνικές επιστήμες μπορούν να μάθουν κάτι από την ψυχανάλυση, τότε μόνον αν ανακαλύψουν την έννοια, της οποίας η απόρριψη τις έχει συγκροτήσει: το Συμβολικό ως κάτι το *διαφορετικό* από το Κοινωνικό. Δηλ. ως ο Νόμος (που δεν είναι το ιδιωτικό Δίκαιο μόνο: ο Νόμος μέσα στον ψυχισμό και έξω από αυτόν, ως θεσμός, γραπτός και άγραφος, που δεν σταματάει να «εγγράφεται» εκ νέου) και ως το Πολιτικό (που δεν αγνοεί το Νόμο, ως απλή κυριαρχία), έτσι όπως αυτά εκδηλώνονται μέσα στις ιστορικές επαναλήψεις και τομές. Ωστόσο, η κοινωνιολογία από τη γέννησή της δεν έπαψε να είναι διχασμένη ανάμεσα σ' ένα Παράδειγμα που εκμηδενίζει το Συμβολικό και το Πολιτικό, προβάλλοντας τα επάνω στο Κοινωνικό, και σ' ένα άλλο Παράδειγμα που διαλύει τις κοινωνικές και πολιτισμικές δομές μέσα σ' ένα σύννεφο ατομικών πράξεων, των οποίων το υποκείμενο είναι δήθεν αυτόνομο και συνειδητό, δηλ. προφρουδικό. θεωρούμε ότι το ξεπέραςμα αυτής της κατάστασης θα μπορούσε να είναι το αποτέλεσμα ενός διαλόγου ανάμεσα στις κοινωνικές επιστήμες και στην ψυχανάλυση.³¹

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Weber, M., *Économie et Société*, Paris, 1970, σ. 4.
2. Του ίδιου, σ. 8, 9.
3. Lacan, J., *Seminaire XI*, R. 226.
4. Βλ. Weber, το ίδιο έργο, σ. 6.
5. Βλ. Rickert, H., *Les quatre Modes de «L'universel» en histoire*, in: *revue de synthèse historique*, Paris, 1901.
6. Weber, M., το ίδιο έργο, σ. 24.
7. Βλ. του ίδιου, σ. 22.
8. Βλ. του ίδιου, σ. 22.
9. Βλ. του ίδιου, σ. 22.
10. Βλ. του ίδιου, σ. 22, 23.
11. Βλ. του ίδιου, σ. 23.
12. Βλ. Aron, R., *La sociologie allemande contemporaine*, Paris, 1950, του ίδιου, *La philosophie critique de l'histoire*, 2. Edition, Paris, 1950, του ίδιου, *Les étapes de la pensée sociologique*, Paris, 1967· Weber, M. *Le Savant et le politique*, Paris, 1959· Freund, J., *La sociologie de Max Weber*, Paris, 1968· Mommsen, W.J., *Max Weber. Gesellschaft, Politik und Geschichte*, Frankfurt/m., 1974· Weber, M., *Éthique protestante et l'esprit du capitalisme*, Paris, 1968.
13. Ο Weber μεταθέτει αναφορικά με τον Kant την διαφορά ανάμεσα στον θεωρητικό καθαρό και στον πρακτικό Λόγο, προς τη διαφορά ανάμεσα στις αξίες και στα συμφέροντα (ή γεγονότα) της κοινωνικής ζωής, μια διαφορά που είναι εγγενής στον πρακτικό Λόγο.
14. Weber, M., το ίδιο έργο, σ. 30.
15. Βλ. του ίδιου, σ. 30.
16. Βλ. του ίδιου, Κεφ. 1, 6.
17. Βλ. του ίδιου, 7.
18. Βλέπε την έννοια της «συμβολικής θίας» στον Bourdieu, ο οποίος δεν κάνει διάκριση ανάμεσα στο φανταστικό και στο συμβολικό.
19. Weber, M. το ίδιο έργο, σ. 56.

20. Βλ. του ίδιου, σ. 219.
21. Βλ. του ίδιου, σ. 56.
22. Βλ. του ίδιου, σ. 56.
23. Βλ. του ίδιου, σ. 220.
24. Βλ. του ίδιου, σ. 222.
25. Βλ. Winckelmann, J., *Die herrschaftskategorien der politischen sociologie und die legitimitaet der demokratie*, in: *Archiv fuer rechts - und sozialphilosophie*, 1956: Weber, M., το ίδιο έργο.
26. Βλ. Weber, M., το ίδιο έργο. Ο G. Burdeau εισήγαγε την διαφορά ανάμεσα στην «κυβερνωμένη», «κυβερνούσα» και «δημοψηφιακή» δημοκρατία, που αντιστοιχούν στην διάκριση ανάμεσα στον παραδοσιακό, νόμιμο και χαρισματικό τύπο κυριαρχίας. Βλ. Burdeau, G., *La democratie*, Bruxelles, Neuchatel, 1956.
27. Βλ. Strauss, L., *Droit naturel et histoire*, Paris, 1954: Friedrich, C.J., *Aythority, Reason and discretion*, in: *Nomos I*, ed. C.J. Friedrich for the american society of political and legal Philosophy, Harvard 1958, σ. 2.
28. Βλ. Bollot, J., Milan, B., Ribettes, J.-M., *Sur le pouvoir*, in: *Le coq heron*, No 77, 1980.
29. Βλ. Barret-Kriegel, B., *L'État et les esclaves*, Paris, 1979.
30. Βλ. Raynaud, Ph., *Le sociologue contre le droit*, in: *esprit*, Mars 1980, s. 82.
31. Βλ. Assoun, P.L., *Marx et la répétition*, Paris, 1978: Kaufman, P., *L'inconscient du politique*, Paris, 1979.